

VAD KAN MAN FÅ FÖR 1 800 SJUK- SKÖTERS KOR?

OM LANDSTINGENS SATSNINGAR PÅ FILM-
INDUSTRI, STUDIECIRKLAR OCH ANNAT

SVEND DAHL

www.timbro.se/innehall/isbn=9175667652&flik=4

AUGUSTI 2010

TIMBRO

© Författaren och Timbro 2010

info@timbro.se

www.timbro.se

978-91-7566-765-2

FÖRORD

”Dystrare tider för landstingen”, löd en dagstidningsrubrik våren 2010. Bakgrunden var ett påstående från intresseorganisationen SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) om att statsbidragen till landstingen måste räknas upp för att klara demografins och de ökade förväntningarnas krav på framtidens sjukvård.

Det senare vet vi redan: det finns ett finansieringsgap för framtidens välfärd som måste täckas på ett eller annat sätt. Framtidens hälso- och sjukvård kommer att behöva mer resurser eftersom vi medborgare kommer att efterfråga mer av vård.

Men detta medför inte med någon som helst automatik att just landstingen ska ha mer pengar. Tvärtom talar det mesta för att vi i stället behöver hitta andra sätt att organisera och finansiera vård och omsorg, för att få framtida välfärdstjänster som motsvarar människors behov.

Att vården behöver mer pengar – och att landstingen behöver det givet det system vi har i dag – är inte heller något självklart samband. Om detta handlar föreliggande rapport. Här visas att landstingen varje år lägger 16 miljarder kronor av skattebetalarnas pengar på annat än hälso- och sjukvård. Här berättas mer om vad dessa summor egentligen går till. Här granskas särskilt de utgiftsposter som kallas ”kulturverksamhet ”och ”regional utveckling”. Här visas att användningen av dessa skattepengar alltför sällan följs upp och utvärderas, och att vi skattebetalare alltså inte vet om våra pengar ens gör den nytta som de fluffiga politiska målformuleringarna utlovade. Och här ställs helt berättigade frågor om prioriteringen mellan dessa kostnadsposter och landstingens kärnuppdrag, d v s hälso- och sjukvård.

Rapporten tar i sig inte ställning för eller emot kulturpolitik och regional utvecklingspolitik i landstingens regi. Men den tillhandahåller ett i sitt slag – märkligt nog – unikt underlag för en bredare diskussion om just detta: vad tror vi att landstingsskatten går till, vad går den faktiskt till, och vad tycker vi är rimligt?

En utgångspunkt är också vad en allmän effektivisering kan åstadkomma. Genom hårdare prioriteringar och, i många landsting, en anpassning av utgiftsnivåer till den som gäller för Västmanlands läns landsting, skulle Sveriges landsting sammantagna kunna anställa 1 800 nya

sjuksköterskor och ändå behålla en kultur- och regionalutvecklingsverksamhet att skryta med. Frågan som hänger i luften efter en genomläsning är denna: varför görs inte en noggrannare uppföljning och utvärdering av hur skattebetalarnas pengar används i landstingen?

Rapporten har författats av Svend Dahl som är doktorand i statsvetenskap vid Stockholms universitet. De senaste åren har han även arbetat med granskningar av kommunernas kostnader för Skattebetalarnas förening.

Stockholm i augusti 2010

Thomas Idergard

Programansvarig, Valfärd & reformstrategi, Timbro

SAMMANFATTNING

Hur många känner till att landstingen varje år lägger 16 miljarder kronor på annat än hälso- och sjukvård? Gissningsvis inte särskilt många. Hur många vet att Västra Götalandsregionen och landstingen i Norrbotten och Värmland de senaste åren har satsat mångmiljonbelopp på att göra filmindustrin till en viktig näring i respektive län? Hur många känner till att samtliga landsting varje år betalar miljontals kronor för att subventionera vuxna människors fritidsintressen i form av kurser hos studieförbunden? Och hur många känner till att landstingen genom Almi är en viktig finansiär när det gäller stödet till nyföretagande?

Dessa exempel illustrerar ett grundläggande problem med landstingen, nämligen bristen på transparens. Vi vet väldigt lite om hur de pengar vi betalar i landstingsskatt används. Och vi har därmed svårt att ta ställning till om pengarna borde användas på något annat sätt. Det är med andra ord inte så konstigt att landstingsvalet ibland beskrivs som det bortglömda valet.

Den här rapporten är ett försök att öka vår kunskap om landstingen och hur skattepengarna används. Rapporten behandlar landstingens verksamhet inom kultur och det som i landstingssammanhang beskrivs som "allmän regional utveckling". 2008 uppgick nettokostnaderna för landstingens kulturverksamhet till cirka 2,5 miljarder – det vill säga ungefär lika mycket som specialistvården i Landstinget i Kalmar kostar. Nettokostnaderna för området allmän regional utveckling uppgick samtidigt till cirka 1,3 miljarder, vilket motsvarar kostnaderna för primärvård i Landstinget i Jönköping.

Behovet av transparens handlar om att som väljare kunna väga olika kostnader i landstingen mot varandra. Många väljare upplever exempelvis problem med nedskärningar i hälso- och sjukvården. I en sådan situation är det angeläget att ställa frågan om det är rimligt att kostnaderna för kultur tillåts öka när hälso- och sjukvården utsätts för besparingskrav.

Men behovet av transparens handlar också om vad vi får för pengarna. Leder exempelvis de regionala utvecklingsprojekt som landstingen är involverade i till de positiva effekter för tillväxt och jobb som det är tänkt? Den bild som framkommer är att det görs relativt få utvärderingar, åtminstone av det slag som är enkelt tillgängliga.

Frågan om prioriteringar inom kultur och regional utveckling är också intressant mot bakgrund av de skillnader som finns mellan landstingen. På kulturområdet satsar många landsting mellan 25 och 50 procent mer per invånare än exempelvis Landstinget Västmanland. Och när det gäller allmän regional utveckling är skillnaderna i många fall ännu större. Samtidigt kan vi konstatera att Landstinget Västmanland erbjuder sina invånare ungefär samma verksamheter som andra landsting. Om alla landsting sänkte sina kostnader för kulturverksamhet till samma nivå som Landstinget Västmanland skulle de frigöra knappt 770 miljoner. Det vill säga kostnaden för att ha 1 800 sjuksköterskor anställda under ett år.

Man kan ha olika uppfattningar om i vilken utsträckning landstingen bör ägna sig åt kultur och regionala utvecklingsprojekt. Oavsett vilken position man intar är det viktigt att ställa frågan om vilka prioriteringar som behöver göras, givet andra verksamheters resursbehov och värdet av att hålla skatterna på en så låg nivå som möjligt.

INNEHÅLL

INTRODUKTION	8
VAD ÄR "REGIONAL UTVECKLING" EGENTLIGEN?	10
KOSTNADSUTVECKLINGEN	13
LANDSTINGET I DALARNA	19
LANDSTINGET I KALMAR LÄN	21
NORRBOTTENS LÄNS LANDSTING	23
LANDSTINGET I VÄRMLAND	25
VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN	28
LANDSTINGET I ÖSTERGÖTLAND	32
LANDSTINGET I VÄSTMANLAND	34
GLÖM INTE LANDSTINGEN!	37
NOTER	41
REFERENSER	43

INTRODUKTION

När man talar med ledande politiker och tjänstemän i landstingen är iakttagelser om bristande transparens en återkommande företeelse. Landstingen, och då särskilt hälso- och sjukvården, är så komplexa organisationer att det är svårt att överblicka verksamheten. Det gör i sin tur landstingen svårstyrda, både för politiker som kanske vill hitta nya sätt att organisera verksamheten och för de tjänstemän som har som uppgift att förverkliga de politiska besluten. "Den ena handen vet inte vad den andra gör", löd den dystra diagnosen över landstingens organisationsproblem som en hög landstingstjänsteman gav i ett samtal för en tid sedan.

Beskrivningen säger något om problemen med landstingen, även ur ett väljar- och skattebetalarperspektiv. Vi betalar skatt och röstar på partier som visserligen säger sig ha olika idéer om hur verksamheten ska bedrivas, men vi vet inte riktigt vad vi får för pengarna och det är i många fall svårt att skaffa sig en bild av hur landstingsmajoriteterna sköter sina uppdrag.

Visserligen gnäller vi över ständiga rapporter om resursbrist och sparbeting i vården. Men vi frågar nästan aldrig hur pengarna vi betalar i landstingsskatt används eller om de skulle kunna användas på något annat sätt. Det är svårt att klandra någon för detta. När inte ens landstingens politiker och tjänstemannaledning i de flesta fall kan ge bra svar på frågorna, hur ska då vi som skattebetalare och väljare kunna bilda oss en uppfattning?

Den här rapporten är ett försök att öka vår kunskap om landstingen och hur skattepengarna används. Rapporten behandlar de delar av landstingens verksamhet som inte handlar om hälso- och sjukvård. Det vill säga det som i landstingssammanhang samlas under den kryptiska rubriken "regional utveckling".

Men varför intressera sig för landstingens verksamhet vid sidan av hälso- och sjukvården? En anledning är att få vet att landstingen ägnar sig åt annat än sjukvård. Trots att det inte handlar om sjukvård motiveras skatteuttaget för dessa verksamheter ändå med att pengarna behövs i vården. Även om några av dessa verksamheter – som kollektivtrafiken – är självklara uppgifter för det allmänna kan det diskuteras i vilken utsträckning andra – inom exempelvis kultursektorn – ska finansieras med skattemedel. Här krävs ökad granskning och större medvetande

bland både politiker och skattebetalare om att hela landstingskatten faktiskt inte alls går till att betala för sjukvård.

En annan anledning att granska landstingens icke-vårdrelaterade verksamheter är förstås att det handlar om en hel del pengar. Visst är det en liten del av landstingens samlade kostnader. Men 16 miljarder är trots allt lika mycket som Västra Götalandsregionen lägger på specialistvården varje år.¹

VAD ÄR "REGIONAL UTVECKLING" EGENTLIGEN?

Hälso- och sjukvården utgör förstås merparten av landstingens verksamhet. De icke-vårdrelaterade verksamheter som brukar samlas under rubriken "regional utvecklingen" står för 8 procent av landstingens nettokostnader.

Merparten av denna utgörs av kollektivtrafiken, med cirka 70 procent av nettokostnaderna på området. Övriga verksamheter som landstingen bedriver inom området regional utveckling är kulturverksamhet som står för 16 procent av kostnaderna på området. Utbildningsverksamhet med 5 procent av nettokostnaderna på området. Till detta kommer kostnader inom det som beskrivs som allmän regional utveckling, exempelvis turism- och näringslivsutveckling, vilket står för 8 procent av nettokostnaderna samt tillhörande politisk verksamhet som utgör 1 procent av kostnaderna.²

Precis som hälso- och sjukvården är kollektivtrafiken ett viktigt offentligt åtagande. Att utvärdera resursanvändningen i kollektivtrafiken är svårt. Däremot kan vi konstatera att driften sedan länge är konkurrensutsatt genom upphandlingar, vilket gör det rimligt att anta att vi får hyfsad utdelning för varje satsad skattekrone.

Landstingens utbildningsverksamhet består i huvudsak av naturbruksgymnasier och folkhögskolor. De är små, men på sitt sätt viktiga delar av utbildningssystemet. Att huvudmannskapet ligger hos landstingen handlar mer om historia än om praktiska överväganden.

Den här rapporten kommer därför i huvudsak att handla om landstingens kulturverksamhet och det som beskrivs som allmän regional utveckling.

Nettokostnaderna för kulturverksamheten uppgick 2008 till cirka 2,5 miljarder – det vill säga ungefär lika mycket som specialistvården kostar i Kalmar läns landsting. Cirka 1 miljard avser teater- och musikverksamhet på länsnivå. Drygt 400 miljoner avser museiverksamhet på länsnivå. Knappt 1,1 miljarder avser annan kulturverksamhet som länsbibliotek och bidrag till studieförbund och föreningsliv.³

Studieförbunden är värda en särskild kommentar. 2008 bidrog exempelvis Landstinget Västmanland och Landstinget i Kalmar län med cirka 9 miljoner vardera. Dessa bidrag skiljer sig från övrig bidragsgivning från landstingen på en viktig punkt. Medan övrigt stöd till föreningsliv till ganska stor del handlar om verksamhet riktad mot barn och unga, riktar sig studieförbunden till vuxna. Argumentet för att skattefinansiera detta är förstås att studieförbunden ger människor möjlighet att utbilda sig senare i livet. Men det är bara en del av sanningen. Till ganska stor del handlar studieförbundens verksamhet om att tillfredsställa vuxna människors fritidsintressen – i allt från inredning till modedesign. Landstingens bidragsgivning till studieförbunden skulle med andra ord till viss del kunna ses som en subvention av vuxnas fritidsintressen.

Området allmän regional utveckling omfattar bland annat bidrag till näringslivsutveckling, turism, landsbygdsutveckling och arbetsmarknadspolitik. Exempelvis bidrar samtliga landsting till finansieringen av Almi Företagspartner, som erbjuder lån och rådgivning kring nyföretagande och företagsutveckling. Bidragen varierar mellan landstingen. Landstinget i Värmlands län bidrar med cirka 5 miljoner till Almis regionala bolag. Västra Götalandsregionen bidrar på motsvarande sätt med cirka 13 miljoner.

Nettokostnaderna för området allmän regional utveckling uppgår till cirka 1,3 miljarder, vilket motsvarar Landstinget i Jönköpings kostnader för primärvård.⁴

Det kan vara på sin plats att påpeka att mycket av det som finansieras inom ramen för landstingens budgetar för kultur och allmän regional utveckling är bra verksamheter. Kulturverksamhet uppskattas av många, och de utvecklingsprojekt som landstingen är involverade i kan säkert i många fall bidra positivt till respektive läns utveckling. Däremot är det viktigt att människor kan skaffa sig en uppfattning om vad deras skattepengar används till, för att i förlängningen kunna ta ställning till om pengarna skulle göra större nytta i hälso- och sjukvården eller kollektivtrafiken, eller om andra kulturverksamheter och regionala utvecklingsprojekt är mer angelägna att skattefinansiera.

I tabellen nedan sammanfattas landstingens kostnader för kultur och allmän regional utveckling:

TABELL 1: KOSTNAD PER INVÅNARE 2008

Landsting	Kultur	Allmän regional utveckling
Stockholm	159	126
Uppsala	186	61
Sörmland	215	136
Östergötland	0 ⁵	385
Jönköping	251	107
Kronoberg	258	63
Kalmar	214	43
Blekinge	229	34
Skåne	303	122
Halland	192	58
Västra Götaland	502	238
Värmland	282	216
Örebro	250	171
Västmanland	212	44
Dalarna	295	72
Gävleborg	227	60
Västernorrland	302	156
Jämtland	406	263
Västerbotten	366	15
Norrbottn	360	136

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.⁶

KOSTNADSUTVECKLINGEN

Sedan början av 1990-talet har rapporter om sparbetning i vården dominerat bilden av landstingen. Högkonjunktur och stigande skatteintäkter eller lågkonjunktur har inte spelat någon roll. Det verkar alltid saknas pengar i sjukvården.

Kanske hör det till sakens natur. Precis som skolan och barnomsorgen är sjukvården den typ av verksamheter som vi aldrig blir riktigt nöjda med. Det kan delvis förklaras med vad som brukar beskrivas som "de stigande förväntningarnas missnöje". Ju rikare vi blir, desto högre krav på välfärdstjänsterna ställer vi. Men det skulle också kunna förklaras med att de resurser som tillförts landstingen kanske inte alltid använts för att göra kärnverksamheterna bättre.

I detta avsnitt kommer kostnadsutvecklingen inom delar av området regional utveckling att granskas. Hur har kostnaderna för kultur och allmän regional utveckling utvecklats jämfört med kostnaderna för hälso- och sjukvården? Kostnaderna för exempelvis landstingens kulturverksamhet är förstås marginella jämfört med kostnaderna för hälso- och sjukvård. Men de är ändå intressanta att sätta i relation till varandra, då det ena utgör en central del i de offentliga åtagandena, medan omfattningen av den andra kan diskuteras. Sett ur ett sådant perspektiv bör kostnaderna för kultur och allmän regional utveckling inte öka snabbare än kostnaderna för hälso- och sjukvården – särskilt inte när vården utsätts för sparbetning.

**TABELL 2: KOSTNAD PER INVÅNARE
PROCENTUELL FÖRÄNDRING 2004–2008 I FASTA PRISER**

Landsting	Kultur	Allmän regional utveckling	Primärvård	Specialiserad somatisk vård
Stockholm	+7	-11	+12	+4
Uppsala	+9	+26	+23	+6
Sörmland	+41	+4	+18	+7
Östergötland	-	+25	+1	+16
Jönköping	+15	-16	+8	+16
Kronoberg	+9	-7	+6	+11
Kalmar	+11	+33	-2	+10
Blekinge	-2	-32	+17	+15
Skåne	+7	-12	+19	+11
Halland	+6	-2	+13	+18
Västra Götaland	+13	+32	+15	+10
Värmland	+17	+40	+9	+7
Örebro	-14	+43	+13	+7
Västmanland	-8	-36	+18	+11
Dalarna	+18	+22	+16	+13
Gävleborg	-22	-27	-7	+16
Västernorrland	-8	-6	+6	+8
Jämtland	-1	+42	+4	+14
Västerbotten	+29	-90	-2	+16
Norrbotten	+22	+208	+4	+12

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.⁷

Tabellen visar på stora skillnader mellan landstingen. Generellt har kostnaderna i vården ökat något snabbare än kostnaderna för verksamheter inom regional utveckling. Samtidigt har kostnaderna för kultur eller regional utveckling ökat betydligt snabbare i en rad landsting än kostnaderna inom vården. Det gäller exempelvis Dalarna, Kalmar, Norrbotten och Värmland, där kostnaderna för både kultur och regional utveckling ökat mer än kostnaderna för primär- och specialistvård.

Men det finns också landsting där kostnaderna inom regional utveckling minskat, samtidigt som kostnaderna för vården har ökat. Så är exempelvis fallet i Västmanland. I Gävleborg har kostnaderna för kultur och allmän regional utveckling minskat mer än kostnaderna för primärvården – som också minskat – medan kostnaderna för specialistvård har ökat.

Det är viktigt att i sammanhanget problematisera statistiken. En låg kostnadsutveckling i vården behöver inte betyda att kvaliteten har blivit lidande. Det kan lika gärna handla om att landstinget i fråga hittat sätt att få ut mer för varje krona. Ökade kostnader i hälso- och sjukvården säger heller inget om eventuella sparbetning i vården. Trots ökade kostnader kan verksamheter mycket väl vara tvungna att spara. Det kan handla om olika utveckling inom olika delar av hälso- och sjukvården som inte syns i den övergripande statistiken, eller också har efterfrågan på hälso- och sjukvård stigit snabbare än resurstillgången. Det gör det förstås ännu viktigare att fråga sig vad vi får ut för de ökade kostnaderna inom området regional utveckling.

Men vad innebär de ökade kostnaderna för kultur och allmän regional utveckling i kronor räknat?

TABELL 3: NETTOKOSTNAD – ÖKNING 2004–2008 I FASTA PRISER (MKR)

Landsting	Kultur	Allmän regional utveckling
Stockholm	35	–
Uppsala	9	5
Sörmland	18	3
Östergötland	–	35
Jönköping	12	–
Kronoberg	5	–
Kalmar	5	2
Blekinge	–	–
Skåne	41	–
Halland	5	–
Västra Götaland	106	96
Värmland	11	17
Örebro	–	16
Västmanland	–	–
Dalarna	12	4
Gävleborg	–	–
Västernorrland	–	–
Jämtland	–	9
Västerbotten	21	–
Norrbottn	16	23
Summa	296	210

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting,⁸

Kostnadsökningarna som redovisas i tabell 3 är små i landstingssammanhang. Men även om kostnadsökningarna för kultur och allmän regional utveckling är en mycket liten del av landstingens totala budget innebär det inte att man bör bortse från dem. För samtidigt som en miljon är så gott som felräkningspengar i landstingsbudget motsvarar summan kostnaden för att ha två sjuksköterskor anställda under ett år. De totala kostnadsökningarna på 296

respektive 210 miljoner motsvarar med andra ord 300 sjukskötersketjänster under den aktuella fyraårsperioden.⁹

Om man ser kostnadsökningarna ur ett sådant perspektiv, i stället för att relatera dem till landstingets totala budget, blir det uppenbart att man löpande bör ställa frågan om landstingspolitikerna gör rätt prioriteringar.

För att kunna besvara den frågan måste vi ha reda på vad vi får för skattepengarna som satsas på kultur i allmän regional utveckling i landstingen. Ytterst måste ökade kostnader förstås motiveras av att invånarna i landstingen får saker de vill ha. Ibland är det säkert kultursatsningar och regionala utvecklingsprojekt. Men att döma av opinionen när det diskuteras sparbetning i hälso- och sjukvården, kan vi nog gissa att de flesta prioriterar vården när landstingens olika verksamheter vägs mot varandra.

I rapporten granskas landstingen i Dalarna, Kalmar län, Norrbotten, Värmland och Östergötland samt Västra Götalandsregionen. De utmärks alla av att kostnaderna för kultur och allmän regional utveckling enligt SKL (mätt som kostnad per invånare) stigit snabbare än kostnaderna för primärvård och specialiserad somatisk vård. Utvecklingen i dessa landsting jämförs med utvecklingen i Landstinget Västmanland, där kostnaderna per invånare för kultur och allmän regional utveckling tvärtom har minskat.

Landstingens verksamheter inom kultur och allmän regional utveckling skiljer sig inte mycket från landsting till landsting sett till inriktning. Alla bidrar till Almis företagsutvecklingsarbete, alla finansierar kulturinstitutioner som museer och teatrar, alla ger bidrag till studieförbund och annat föreningsliv. Det som varierar är omfattningen. Det innebär också att genomgången av respektive landsting på de kommande sidorna är långt ifrån komplett. Ambitionen är snarare att för varje landsting lyfta fram några kostnadsposter som inte är så kända ur ett väljar- och skattebetalarperspektiv.

Det är också viktigt att påpeka att kostnadsutvecklingen i flera fall främst tycks förklaras av skilda redovisningsprinciper, mer än av att kultur och allmän regional utveckling har fått ökade resurser. Östergötlands snabbt stigande kostnader inom allmän regional utveckling beror exempelvis på att delar av bidragen till kollektivtrafik och infrastruktur felaktigt kommit att redovisas som allmän regional utveckling. Liknande problem finns i redovisningen i Värmland, där folkhögskolorna redovisats som regional utveckling, och i Norrbotten där divisionen för

kultur och utbildnings egen redovisning inte uppvisar de kostnadsökningar som SKL:s nyckeltal indikerar.

Detta understryker den bristande transparensen i landstingens verksamhet. Det är helt enkelt mycket svårt att som väljare och skattebetalare skaffa sig en uppfattning om kostnadsutvecklingen och hur skattepengarna används.

LANDSTINGET I DALARNA

Nettokostnad kultur per invånare 2008: 295 kronor (+18 procent sedan 2004)

Nettokostnad allmän regional utveckling per invånare 2008: 72 kronor (+22 procent sedan 2004)

Nettokostnad primärvård per invånare 2008: 4 042 kronor (+16 procent sedan 2004)

Nettokostnad specialiserad somatisk vård per invånare 2008: 11 388 kronor (+13 procent sedan 2004)

Förändringar i fasta priser. Källa SKL.

Enligt årsredovisningen för 2008 uppgick landstingsbidraget till kulturnämnden till 65,5 miljoner.¹⁰ För innevarande år är det budgeterat till 69,2 miljoner. När man studerar perioden från 2004 framkommer stora ökning av bidragen till vissa verksamheter.

Budgeten för danskonsulenter (Dans i Dalarna) har ökat från 0,5 miljoner 2004 till 1,1 miljoner 2010. Samtidigt har konstkonsulenternas budget ökat från 0,3 miljoner till 1,6 miljoner. Anslaget till Musik i Dalarna har under samma period ökat från drygt 6 miljoner till 13,5 miljoner. Ett annat exempel är Film i Dalarna, som arbetar med film i skolan, stöder filmfestivaler och ger ekonomiska bidrag till filmproduktion i Dalarna, som fått ökat landstingsbidrag från 1,7 miljoner till 2,7 miljoner 2010. En ny verksamhet i budgeten är Folkmusikens hus som tidigare finansierades med projektmedel från EU men som nu till del finansieras av landstinget med 1,7 miljoner i bidrag under 2010.¹¹

Det är möjligt att det handlar om välmotiverade kostnadsökningar och att de ökade satsningarna uppskattas av både invånare och besökare. Samtidigt rör det sig om så pass mycket pengar att kostnadsökningarna bör diskuteras. Dels i fråga om användningen av skattemedlen – hade de kunnat användas bättre i andra delar av landstinget? Dels om kulturutbudet i Dalarna så mycket bättre i dag än 2004 att kostnadsökningarna kan motiveras?

Bidrag till föreningsliv och studieförbund hanteras i Landstinget Dalarna av skolnämnden. Innevarande år uppgår budgeten för bidrag till studieförbunden till 9,9 miljoner. För övriga

organisationer uppgår budgeten till 6,3 miljoner. De största mottagarna är Dalarnas idrottsförbund med 2 miljoner, IOGT-NTO med 660 000 och PRO med 380 000. På listan över bidrag som rymmer ett fyrtiotal organisationer finns exempelvis också 95 000 till Moderata ungdomsförbundet, 80 000 till motorcykelföreningen SMC Dalarna och 15 000 till FN-förbundets Dalaavdelning.¹²

Landstinget Dalarna kanaliserar större delen av sin verksamhet inom allmän regional utveckling genom Region Dalarna. Landstingsbidraget uppgick 2008 till 9 miljoner kronor. Till stor del består Region Dalarnas verksamhet av att fördela statliga pengar för regional utveckling. Organisationen har den uttalande policyn att inte gå in med egna medel i utvecklingsprojekt. Verksamheten handlar med andra ord i stor utsträckning om att arbeta med regionala utvecklingsstrategier och riktlinjer som ligger till grund för fördelningen av de statliga projektmedlen. Därmed domineras också budgeten för Region Dalarna av personal-, IT- och andra administrationsrelaterade kostnader.¹³

Ett undantag från principen att frågorna om regional utveckling hanteras av Region Dalarna och inte finansieras med egna pengar, är landstingets engagemang i bolaget AB Dalaflyget som driver flygplatserna i Borlänge och Mora. 2008 uppgick landstingsbidraget till 6,3 miljoner. 2005 uppgick landstingets bidrag till 3,9 miljoner.¹⁴

Till skillnad från de flesta andra landsting har Landstinget Dalarna valt en annan organisationsmodell för sin verksamhet inom kultur och allmän regional utveckling. Medan många landsting numera har en organisation som hanterar samtliga verksamheter, exempelvis genom ett regionförbund, har man i Dalarna tre olika organisationer. Regionala utvecklingsfrågor hanteras av ett regionförbund, kulturfrågorna av en kulturnämnd med tillhörande förvaltning och skolfrågorna, inklusive bidrag till studieförbund och andra organisationer, av en skolnämnd med egen förvaltning. Det är rimligt att problematisera denna organisationsmodell, som kan tänkas bidra till att administrationskostnaderna ökar och att det blir svårare att väga resursbehov inom olika delar av landstinget mot varandra.

LANDSTINGET I KALMAR LÄN

Nettokostnad kultur per invånare 2008: 214 kronor (+11 procent sedan 2004)

Nettokostnad allmän regional utveckling per invånare 2008: 43 kronor (+33 procent sedan 2004)

Nettokostnad primärvård per invånare 2008: 3 312 kronor (–2 procent sedan 2004)

Nettokostnad specialiserad somatisk vård per invånare 2008: 10 681 kronor (+9,9 procent sedan 2004)

Förändringar i fasta priser. Källa SKL.

Landstinget i Kalmar län kanaliserar den absoluta merparten av verksamheterna inom kultur och allmän regional utveckling genom Regionförbundet i Kalmar län, där även länets kommuner är medlemmar. Enligt årsredovisningen för 2004 var landstingets bidrag 49 miljoner, och enligt årsredovisningen för 2008 hade bidraget då ökat till 59,2 miljoner (av förbundets totala intäkter på 134 miljoner).¹⁵ Utöver detta lämnar landstinget direkta bidrag till en handfull organisationer som trafiksäkerhetsorganisationen NTF, Brottsofferjouren och Smålands idrottsförbund. Sammanlagt rör sig dessa övriga bidrag om cirka 1 miljon kronor under 2009.

Vad får då invånarna i Kalmar län för pengarna som ges i bidrag till Regionförbundet?

De stora kostnadsposterna i Regionförbundets budget är dels bidragen till kulturinstitutioner och kulturorganisationer, som sammanlagt får 25,5 miljoner i årets budget, dels övriga organisationsbidrag som i budgeten uppgår till 13,9 miljoner.

De största mottagarna av kulturbidragen är Kalmar läns museum (6,7 mkr), Byteatern (6,3 mkr) Kalmar Läns Musikstiftelse (3,9 mkr) och Kalmar konstmuseum (2,3 mkr). Men här finns också exempelvis 700 000 till Kalmar läns hemslöjd, 200 000 till danskonsulenten och cirka 800 000 till Reaktor Sydost som ger stöd till exempelvis filmproduktion.

Bland övriga organisationer som får bidrag återfinns studieförbunden med 9 miljoner, ungdomsorganisationer med 1,7 miljoner och idrottsrörelsen med 2,8 miljoner i budgeten för 2010.

BIDRAGSBYRÅKRATER

Regionförbundet deltar också i en lång rad regionala utvecklingsprojekt. Dessa finansieras i huvudsak med projektmedel från exempelvis staten och EU. Regionförbundets senaste årsredovisningar för 2008 och 2009 innehåller en rad exempel.¹⁶

Här finns exempelvis stora satsningar på att öka antalet utländska turister i regionen, något som finansieras med EU-medel. Regionförbundet bedriver också en rad projekt för internationellt samarbete. Här återfinns det sedan flera tillbaka omfattandet samarbetet med Kina, som bland annat har ambitionerna att göra Kalmar län till "The Chinese Business Hub in Northern Europe". Ett projekt som innehåller allt från seminarier för svenska företag som är intresserade av Kina, till att politiker från regionen deltar vid världsutställningen i Shanghai 2010.

Regionförbundet har sedan några år tillbaka även ett samarbete med Cape Winelands och Western Cape i Sydafrika. Projektet handlar om att exportera koncept från Kalmar läns museum, bygga upp en folkhögskola och göra miljötekniksatsningar.

Dessa projekt finansieras så gott som uteslutande med projektmedel utifrån. I Sydafrikafallet handlar det exempelvis om pengar från Sveriges Kommuner och Landstings biståndsorgan Sala IDA. Regionförbundets kostnader består endast av den tid som de anställda tjänstemännen lägger på projekten.

I sammanhanget är det därför intressant att notera hur stor del av Regionförbundets budget som går till administration. För 2010 handlar det om 39,2 miljoner av totalt 102,7 miljoner. Så hårdtaget kan man argumentera för att landstingets bidrag i ganska stor utsträckning går till att finansiera en administration som hanterar pengar från EU och andra bidragsgivare.

NORRBOTTENS LÄNS LANDSTING

Nettokostnad kultur per invånare 2008: 360 kronor (+22 procent sedan 2004)

Nettokostnad allmän regional utveckling per invånare 2008: 136 kronor (+208 procent sedan 2004)

Nettokostnad primärvård per invånare 2008: 4 334 kronor (+4 procent sedan 2004)

Nettokostnad specialiserad somatisk vård per invånare 2008: 11 791 kronor (+12 procent sedan 2004)

Förändringar i fasta priser. Källa SKL.

Norrbottens läns landstings budget för kultur och utbildning uppgår 2010 till 47,5 miljoner. Av detta avser cirka 4 miljoner folkhögskoleverksamhet, som ligger vid sidan av denna undersökning.¹⁷

Den enskilt största kostnadsposten på kulturområdet är landstingets bidrag till Norrbottensteatern, som uppgår till cirka 13 miljoner 2010. Även en rad andra teatergrupper och -organisationer kan inhämta bidrag från landstinget – exempelvis Tornedalsteatern (500 000 kronor), Sámi Téahter (600 000 kronor), Riksteatern Norrbotten (400 000 kronor) Teaterföreningen Bröt i Kalix (300 000 kronor), Teater Scratch (400 000 kronor) och ATR Amatörteatrarna (100 000 kronor).

Knappt 4 miljoner avsätts till studieförbunden, medan pensionärsorganisationerna anförda av PRO får dela på knappt 0,7 miljoner. I budgeten finns också bidrag till en rad organisationer, från Hushållningssällskapet (500 000) och Föreningen Norden (200 000) till Unga Örnar (500 000) och Norrbottens körsångarförbund (50 000).

FILMINDUSTRI OCH RYMDRESOR

En betydande kostnadspost när det gäller kultur och regional utveckling är landstingets engagemang i Filmpool Nord, ett bolag som man äger tillsammans med kommunerna i länet.

Syftet med bolaget är att "utveckla den regionala filmbranschen och filmintresset så att det blir en viktig näring för hela Norrbottens utveckling". Under perioden 2004–2008 har landstingsbidraget stigit från 3 miljoner till 9 miljoner.¹⁸ I budgeten för 2010 har Filmpool Nord tilldelats 9,7 miljoner.¹⁹

Regionala enhetens budget rymmer också projekt för att utveckla informations- och kommunikationsteknologisektorn i länet – 2010 handlar det om 1,7 miljoner. Samtidigt satsar landstinget 1 miljon på projektet "Invest in Norrbotten" som ska marknadsföra Norrbotten mot utländska investerare.

Ett annat område som lyfts fram är hållbar utveckling. Här satsar landstinget bland annat 1 miljon på bolaget Nenet, som ska främja användandet av energieffektiv teknik och användningen av förnybara bränslen i Norrbotten. Man bidrar också med 1 miljon till verksamheterna kring klimatfrågor, miljö och energi vid Luleå tekniska universitet.

I budgeten för 2010 avsätts även 21,5 miljoner för deltagande i regionala utvecklingsprojekt. Det handlar om projekt där landstinget går in som delfinansiär, men där huvuddelen av finansieringen kommer från annat håll, exempelvis EU. Bland de projekt landstinget bidrar till finns "Spaceport Sweden", ett projekt som ska göra Kiruna till ledande inom kommersiella rymdresor, "The Greenhouse", ett mentorprojekt för unga entreprenörer i kreativa näringar, och "BD Pop", som är ett utvecklingsprojekt för populärmusik med målet att "ingen ska behöva flytta från länet för att kunna leva på sin musik".²⁰

LANDSTINGET I VÄRMLAND

Nettokostnad kultur per invånare 2008: 282 kronor (+17,5 procent sedan 2004)

Nettokostnad allmän regional utveckling per invånare 2008: 216 kronor (+40 procent sedan 2004)

Nettokostnad primärvård per invånare 2008: 3 065 kronor (+9,9 procent sedan 2004)

Nettokostnad specialiserad somatisk vård per invånare 2008: 10 645 kronor (+7 procent sedan 2004)

Förändringar i fasta priser. Källa SKL.

Landstinget Värmlands kostnader på områdena kanaliseras genom organisationen Region Värmland, där även länets kommuner är medlemmar. 2004 uppgick landstingets bidrag till 101 miljoner. 2008 hade siffran stigit till 156 miljoner.²¹

De stora kostnadsposterna i Region Värmlands budget är, precis som i övriga landstings kulturbudgetar, bidrag till kulturinstitutioner och olika former av organisationsstöd. Värmlandsoperan får exempelvis i budgeten för 2010 drygt 15 miljoner, medan Värmlands museum får drygt 11 miljoner. I budgeten märks också satsningar på turism med 2,6 miljoner till organisationen *Visit Värmland*.

Bland mottagarna av organisationsstöd står studieförbunden för den största posten, cirka 7,9 av totalt 20 miljoner under 2010. Värt att notera är att anslaget minskat från 8,6 miljoner 2009. Ett område som återkommer på flera ställen i budgeten är slöjd, där länshemslöjds-konsulenterna (en av regionens egna verksamheter) kostar en knapp miljon, medan länshemslöjdförbundet kan kassera in 13 000 i organisationsbidrag.

Precis som flera andra landsting har man i Värmland stor tilltro till filmindustrin som framtidsbransch. I budgeten för 2010 avsätts 3,1 miljoner till Film i Värmland. Organisationen arbetar dels med traditionell regional kulturpolitik som film i skolan. Men man lyfter även fram sitt näringspolitiska uppdrag, som bland annat kommer till uttryck genom ekonomiskt stöd för filmproduktion:

I det regionala utvecklingsprogrammet för Värmland (RUP) lyfts kultur- och upplevelseindustri fram. Film är en framtidsbransch. Vi verkar för att öka sysselsättningen inom filmsektorn och för att stärka den lokala filmkulturen.²²

En stor och ökande kostnadspost i Region Värmlands budget är det som beskrivs som "regionala utvecklingsprojekt". I budgeten för 2010 uppgår den till 21 miljoner. 2008 var summan 18,9 miljoner, medan den 2004 uppgick till 14,5 miljoner. Det handlar med andra ord om projekt för att främja den ekonomiska utvecklingen i Värmland. Ofta finansieras de genom en kombination av pengar från Region Värmland (egna och statliga medel administrerade av Region Värmland), statliga pengar från exempelvis Tillväxtverket och medel från EU:s regionalfonder.²³ Bland de projekt Region Värmland bidrar till, antingen med egna pengar eller genom de statliga medel som administreras av regionen, återfinns allt ifrån små projekt för att marknadsföra någon viss aspekt av Värmland till stora projekt för utveckling av det lokala näringslivet. Här följer några exempel:

- *100 000 kronor till ett projekt för att politiker och tjänstemän från kommunerna i Värmland ska lära sig mer om EU-frågor och knyta kontakter i Bryssel.*
- *400 000 kronor för att i samband med det svenska ordförandeskapet arrangera ett seminarium i Bryssel om "regional innovation and growth".*
- *2 miljoner för att profilera "varumärket Värmland" och Värmland som en av de främsta regionerna att verka i eller flytta till.*
- *750 000 kronor till Svenska rallyt med syfte att "utveckla rallysportens betydelse för regionen genom evenemangs- och produktutveckling för att optimera rallyts effekter för besöksnäringen och det lokala och regionala näringslivet i övrigt".²⁴*
- *100 000 kronor för att "marknadsföra måltid och måltidsproduktion" som ett nytt tillväxtområde för regionen.*
- *297 000 kronor för deltagande på Smaklustmässan och marknadsföring av Värmland som matregion.*
- *1 miljon för att öka det entreprenöriella tänkandet bland ungdomar. (EU bidrar med 4 miljoner.)*

- *5,5 miljoner till olika projekt med anknytning till förpackningsindustrin. Ambitionen är att göra den värmländska förpackningsindustrin till ett världsledande förpackningskluster.*
- *3,2 miljoner för att utveckla trafiken på Karlstads flygplats.*
- *300 000 kronor för att förbättra vandringsleder och inspirera småföretagare som vill arbeta med vandringsturism.*

Bland de projekt Region Värmland bidrar till finns säkert de som förtjänar att uppmuntras och som på allvar kan bidra positivt till utvecklingen i länet. Men det finns lika säkert de som inte borde finansieras med skattemedel. Det viktiga är att de regionala utvecklingsprojekten, som blir en allt viktigare verksamhet för många landsting, öppet diskuteras, granskas och utvärderas.

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

Nettokostnad kultur per invånare 2008: 502 kronor (+12,9 procent sedan 2004)

Nettokostnad allmän regional utveckling per invånare 2008: 238 kronor (+31,6 procent sedan 2004)

Nettokostnad primärvård per invånare 2008: 3 314 kronor (+14,8 procent sedan 2004)

Nettokostnad specialiserad somatisk vård per invånare 2008: 10 159 kronor (+9,8 procent sedan 2004)

Förändringar i fasta priser. Källa SKL.

Kostnaderna för kultur och allmän regional utveckling har i Västra Götalandsregionen stigit snabbt sedan 2004. Inom området allmän regional utveckling har kostnaderna ökat mer än dubbelt så snabbt som motsvarande kostnader inom hälso- och sjukvården. I absoluta tal handlar det om en kostnadsökning på 96 miljoner. I Västra Götalandsregionens budget är detta förstås småpengar, men mot bakgrund av diskussionen om kvalitet och nedskärningar i vården är det relevant att fråga sig vad invånarna fått för pengarna.

På kulturområdet är kostnadsökningen inte lika snabb, utan något lägre än kostnadsökningarna i primärvården, men samtidigt betydligt högre än i specialistvården. I kronor räknat har nettokostnaderna på kulturområdet sedan 2004 ökat med 106 miljoner. Det motsvarar 66 sjukskötersketjänster under den aktuella fyraårsperioden.

FÖRETAGSBIDRAG, TROLLYWOOD OCH SPELKLUSTER

När man studerar regionutvecklingsnämndens budget blir det tydligt att en stor del av kostnadsökningarna inom allmän regional utveckling kan förklaras av att allt mer pengar har anslagits till olika former av tillväxtfrämjande och näringslivsutvecklande projekt.²⁵ 2004 satsade regionen 134 miljoner på det som i budgeten beskrivs som tillväxtprogram. 2008 var summan cirka 330 miljoner. En del av ökningen förklaras av infrastrukturprojekt som tidigare redovisades separat.

Men till stor del handlar ökningen om näringslivsutvecklande projekt som finansierats genom en kombination av egna och statliga medel. Här återfinns exempelvis ett projekt som ger företag möjlighet att söka bidrag för köp av konsulttjänster inom marknads- och produktutveckling. Under 2009 kostade dessa konsultcheckar 8,5 miljoner.²⁶ Ett liknade projekt för att stödja små och medelstora företags forskning är regionens så kallade FoU-kort, som ger småföretag möjlighet att söka pengar till forskningsprojekt. Ett projekt som 2008 kostade 3 miljoner.²⁷

Och listan kan göras mycket längre. Man kan på goda grunder argumentera för att skattepengar inte ska användas för att stödja privata företag. De offentliga åtagandena för att skapa förutsättningar för en positiv ekonomisk utveckling ska ligga på en annan nivå – i utbildningssystemet, i infrastruktursatsningar etc. Men även om man anser att det offentliga åtagandet ska vara större än så, är det då en rimlig användning av skattepengar att finansiera ett antal snarlika projekt? Det ligger nära till hands att misstänka att en ökad koncentration av resurserna skulle leda till minst lika bra resultat som i dag fast till en lägre kostnad.

Exemplen ovan är dessutom långt ifrån de enda. Varje år anslår Västra Götalandsregionen pengar till utveckling av regionens näringsliv inom specifika områden – favoritordet i sammanhanget är ”klusterutveckling”. Det handlar exempelvis om filmbranschen i Trollhättan i form av bolaget Film i väst som 2008 fick 21,2 miljoner av regionen (2004 var summan 9,5 miljoner). Ett annat exempel är satsningarna på att utveckla ett spelkluster inom ramen för Gothia Science Park, som får cirka 2 miljoner av regionen.

Gothia Science Park är bara en av flera organisationer som delfinansieras av regionen och som syftar till att stimulera framväxten av nya företag, inte minst i anknytning till regionens högskole- och universitetsmiljöer. Sammanlagt satsade regionen 9,5 miljoner 2008 på detta (2004 var det 5,2 miljoner). Återigen: att stimulera företagande är förstås bra på många sätt. Men är det en rimlig användning av skattepengar? Det är nog inte så många landstings- skattebetalare som vet att en del av deras pengar går till företagsutvecklingsprojekt.

Regionutvecklingsnämndens budget innehåller också 15 miljoner till olika projekt för att öka ungdomars intresse för naturvetenskap och teknik. Det handlar om allt ifrån vetenskapscentrumet Universeum i centrala Göteborg till ”Molekylverkstaden”, som ska få barn och unga att intressera sig för kemiindustrin.

Anmärkningsvärt i budgeten för regionutvecklingsnämnden är också hur administrationskostnaderna ökat under perioden 2004–2008, från 32,5 miljoner till 42,8 miljoner i löpande priser.

ÄNNU MERA FILM, KULTUR I ARBETSLIVET OCH FRIMÄRKSSAMLINGAR

Det är inte bara regionutvecklingsnämnden som tycker att filmindustrin i Trollhättan förtjänar att få skattepengar.²⁸ I kulturnämndens budget 2008 anslags 41 miljoner till Film i väst. Det vill säga över 41 miljoner utöver de 20 miljoner som filmbolaget kunde kassera in från regionutvecklingsnämnden. Företrädare för Film i väst talar gärna om hur framgångsrik satsningen varit, men när blir det dags att sätta stopp för miljonrullningen av skattepengar. En framgångsrik verksamhet i den kommersiella filmbranschen utmärks ju av att den tjänar pengar.²⁹

När man studerar kulturnämndens detaljbudget framkommer det att stora kostnadsökningar återfinns under den kryptiska rubriken "kulturpolitiskt motiverade uppdrag". Sedan 2004 har den gått från noll till 23,5 miljoner i anslag. Denna kostnadspost innehåller bidrag till en lång rad organisationer. 2008 handlade det exempelvis om 1,1 miljoner till Göteborgs Internationella Filmfestival, 200 000 kronor till hemslöjdsförbunden, 0,5 miljoner till hembygdsförbunden, 200 000 till spelmansförbunden, 0,6 miljoner till konstscenen Atalante, 60 000 till Bengtsfors/Eds filmfestival, 1,6 miljoner till organisationen TILLT som ska "arbeta med kultur som verktyg för utveckling inom arbetslivet" och så vidare. Innevarande år ser listan över bidragsmottagare (med ett femtiotal namn) ut på motsvarande sätt, även om beloppen i många fall justerats upp något.

En annan stor kostnadspost är "förvaltningen för kulturutveckling" med ett anslag 2008 på 53 miljoner som avser sammanslagningen av Regionbibliotek, Musik i väst och regionens konst- och kulturutvecklingsprojekt till en gemensam förvaltning. Man kunde kanske anta att en sådan sammanslagning skulle leda till sänkta kostnader, men så är inte fallet. Redan första året var det gemensamma anslaget något större än de tre förvaltningarnas sammanlagda anslag året innan. Och sedan dess har det anslaget fortsatt uppåt, till knappt 60 miljoner i 2010 års budget. Förvaltningens detaljbudget ger en bild av verksamheten. Här talas om att vara "katalysator" för kommunernas kulturverksamhet", testa "manualer", initiera "lokala nätverk". Det är förstås möjligt att kulturlivet blir mycket bättre av detta, men efter att ha studerat

förvaltningens dokument är jag fortfarande långt ifrån säker på vad skattebetalarna i Västra Götaland egentligen får för 60 miljoner.³⁰

I kulturnämndens budget för 2008 återfinns även 41 miljoner till föreningslivet, utöver de bidrag som lämnas inom ramen för kulturpolitiken. Det handlar exempelvis om 14 miljoner till idrottsrörelsen och 3 miljoner till de politiska ungdomsförbunden. Den största kostnadsposten är dock "övrigt organisationsliv" som får drygt 15 miljoner. Här ryms allt ifrån en dryg miljon till pingstförsamlingarnas ungdomsarbete till drygt 150 000 kronor till Svensk Frimärksungdom.

Det är också värt att notera att kostnaderna för kulturnämndens centrala förvaltning – sekretariatet – har stigit från 5,3 miljoner till 9,1 miljoner under perioden 2004–2008.

LANDSTINGET I ÖSTERGÖTLAND

Nettokostnad allmän regional utveckling per invånare 2008: 385 kronor (+24,6 procent sedan 2004)

Nettokostnad primärvård per invånare 2008: 3 098 kronor (+5,7 procent sedan 2004)

Nettokostnad specialiserad somatisk vård per invånare 2008: 9 774 kronor (+15,9 procent sedan 2004)

Förändringar i fasta priser. Källa SKL.

REGIONFÖRBUND – FÖR- OCH NACKDELAR

Som många andra landsting har Landstinget i Östergötland valt att kanalisera sin verksamhet till Regionförbundet Östsam, som har en budget på 150 miljoner.³¹

Modellen med regionförbund har både för- och nackdelar. När landstingen motiverar denna organisationsmodell handlar det framför allt om att uppnå en bättre samordning med kommunerna när det gäller kultur och regional utveckling. Sett ur ett väljar- och skattebetalarperspektiv skulle man kunna argumentera för att det finns fördelar med att lyfta ur verksamheterna ur landstingen, där de hamnar i skymundan av hälso- och sjukvården, och i stället lägga dem i en separat organisation. På så sätt kan transparensen bli bättre.

Samtidigt finns det en risk för att möjligheterna till ansvarsutkrävande försämras. Om man som väljare är missnöjd med den politik som förs i regionförbundet, vem ska man ställa till svars? Landstingspolitikerna eller kommunalpolitikerna? Regionförbunden riskerar därmed att bli organisationer som lever sitt eget liv.

MUSIKTEATER OCH FOTBOLLSFILM

I Regionförbundet Östsams budget för 2010 återfinns självklart de vanliga regionala kulturinstitutionerna som länsmuseum (5,5 miljoner), länsmusiken (3,2 miljoner) och länsbibliotek (5,2 miljoner). Andra kulturinstitutioner som får stora bidrag är Norrköpings

symfoniorkester (4,7 miljoner) och Vadstena Akademien med verksamhet inom musikteater (1,9 miljoner).

Bland de mindre kulturorganisationerna som får bidrag från regionförbundet kan man hitta Östergötlands hembygdsförbund som får 65 000 kronor och Föreningen Svenska spetsar, som "arbetar för att bevara och utveckla den svenska knypplingen" och får 75 000. I budgeten är också 1,45 miljoner avsatta som kulturprojektmedel för 2010. I årsredovisningen framgår att sådana medel under 2009 bland annat finansierade hemslöjdens jubileumsutställning och en film om fotbollsspelaren Åke "Bajdoff" Johansson.

Regionförbundet lämnar också stöd till en rad kulturarrangemang – sammanlagt 2,6 miljoner. I budgeten avsätts exempelvis 400 000 kronor till Shakespeare på Gräsgården, 100 000 kronor till tävlingen Rockkarusellen och 80 000 kronor till Norrköpings filmfestival.

KANALUTFLYKTER OCH INVENTERING AV TROLLSLÄNDOR

Inom området allmän regional utveckling bidrar Östsam bland annat med 8,3 miljoner till Almi och 5,2 miljoner till Östsvenska turistrådet. Östsvenska turistrådet är inte det enda turistinriktade projekt som regionförbundet är involverat i. Regionförbundet bidrar också med 1,4 miljoner till Kinda kanal, som på sin hemsida beskrivs som "en ren upplevelseattraktion" och knappt 0,5 miljoner till Göta kanal.³²

Även regionförbundets Natur- och friluftsråd har inriktning på besöksnäringen. I budgeten för 2010 har 0,8 miljoner avsatts till rådet. Under 2009 bidrog rådet bland annat till en inventering av trollsländor i Östergötland och utgivningen av böcker om friluftsliv.

Det är också värt att uppmärksamma administrationskostnaderna i regionförbundets budget. Kostnaderna för den politiska organisationen är 2010 budgeterad till 4,5 miljoner medan kansliet har en budget på 4,7 miljoner. Ledning, administration och information är budgeterad till 7,1 miljoner och regionförbundets internationella samarbete med EU-kontor och internationell handläggare kostar 4,5 miljoner.

LANDSTINGET I VÄSTMANLAND

Nettokostnad kultur per invånare 2008: 212 kronor (–7,5 procent sedan 2004)

Nettokostnad allmän regional utveckling per invånare 2008: 44 kronor (–36 procent sedan 2004)

Nettokostnad primärvård per invånare 2008: 3 296 kronor (+18 procent sedan 2004)

Nettokostnad specialiserad somatisk vård per invånare 2008: 10 761 kronor (+11 procent sedan 2004)

Förändringar i fasta priser. Källa SKL.

Landstinget Västmanland driver verksamheterna inom kultur och allmän regional utveckling i egen regi och har inte bildat något regionförbund tillsammans med kommunerna för dessa verksamheter. Kostnaderna för kultur och allmän regional utveckling har sedan 2004 minskat med 7 miljoner på respektive område. Bakom de minskade kostnaderna ligger, konstaterar regionutvecklingsdirektören Mats Gunnarsson, framför allt två förändringar.

Dels har personalen tagit över den arkeologiska verksamheten vid Västmanlands läns museum, vilket inneburit en minskning av kostnaderna med 8 miljoner under perioden 2004–2008. Dels har organisationen för att främja turism i länet förändrats, vilket inneburit en kostnadsminskning med 5 miljoner. Dessutom – vilket ligger utanför denna undersökning – har landstinget överlåtit en av två folkhögskolor till annan huvudman, vilket minskat kostnaderna med 12,5 miljoner.

Utifrån dessa förändringar inom Landstinget Västmanland kan man göra två reflektioner som har relevans för hur andra landsting ser på sin verksamhet i fråga om kultur och allmän regional utveckling. För det första visar exemplen på hur man arbetar med att begränsa landstingets verksamhet genom att göra prioriteringar även inom kultur och regional utveckling.

För det andra illustrerar exemplet Västmanland att ett sådant förhållningssätt inte behöver påverka vad landstinget erbjuder sina invånare. Landstinget Västmanland har fortfarande både

en rad regionala kulturinstitutioner inom dans, teater, film och så vidare. Man ger fortfarande stöd till kulturprojekt och studieförbund och finansierar kulturaktiviteter för barn och unga. Och på utvecklingsområdet bidrar man till Almis verksamhet och arbetar, precis som övriga landsting, i projekt för att göra Västmanland attraktivt för både företag och besökare. Men verksamheten är mer avgränsad än i många andra landsting, vilket också avspeglas i kostnaden per invånare, som är bland de lägre i landet.

Genom att prioritera bland verksamheterna i kultur och regional utveckling, och på så sätt sänka kostnaderna per invånare till samma nivå som Landstinget Västmanland, skulle många landsting kunna frigöra stora resurser som antingen skulle kunna satsas i hälso- och sjukvården eller användas för att sänka landstingskatten.

TABELL 4: SÄNKTA KOSTNADER FÖR KULTUR TILL LANDSTINGET VÄSTMANLANDS NIVÅ

Landsting	Besparingsutrymme (mkr)
Stockholm	–
Uppsala	–
Sörmland	0,8
Östergötland	– ³³
Jönköping	13,1
Kronoberg	8,4
Kalmar	0,5
Blekinge	2,6
Skåne	110,5
Halland	–
Västra Götaland	451,8
Värmland	19,1
Örebro	10,6
Västmanland	–
Dalarna	22,9
Gävleborg	4,1
Västernorrland	21,9
Jämtland	24,6
Västerbotten	39,7
Norrboten	36,9
Summa	767,5

Besparingspotentialen med ett sådant förhållningssätt handlar om totalt 767,5 miljoner. Det vill säga ungefär lika mycket som Landstinget i Kalmar län lade på primärvård under 2008. Omräknat till sjukskötersketjänster handlar det om drygt 1 800 stycken.

GLÖM INTE LANDSTINGEN!

Landstingsvalet brukar ibland beskrivas som det bortglömda valet. Medan de flesta har åsikter om både riks- och kommunalpolitik, är det sällan diskussionen om landstingen sträcker sig längre än till några spridda iakttagelser om resursbrist i vården. Det är synd. Frågorna om hur hälso- och sjukvården organiseras på bästa sätt och hur de andra delarna av landstingens verksamhet ska bedrivas förtjänar mer uppmärksamhet i politiska sammanhang.

Den här rapporten är ett försök att bidra till detta genom att lyfta fram några verksamheter inom det som i landstingen brukar beskrivas som "regional utveckling".

För visst finns det frågor att diskutera. Hur många vet exempelvis att en rad landsting de senaste åren satsat miljonbelopp på att göra filmindustrin till en viktig näring i respektive län? Hur många känner till att landstingen varje år betalar miljontals kronor för att subventionera vuxna människors fritidsintressen i form av kurser hos studieförbunden? Och hur många känner till att landstingen genom Almi är en viktig finansiär när det gäller stödet till nyföretagande?

Kultur och regionala utvecklingsprojekt är ingen stor del av landstingens samlade kostnader. Om man jämför med hälso- och sjukvården kan det nästan verka som felräkningspengar. Den inställningen präglar också mycket av diskussionen om landstingens verksamheter utanför kärnan av sjukvård och kollektivtrafik. Ingen har riktigt funderat över vad pengarna går till, och när man ställer frågan till ansvariga politiker och tjänstemän möts man närmast av förvåning – inte kan väl någon på allvar vara intresserad av det här?

Ändå borde det vara självklart att landstingens kostnader för kultur och regional utveckling granskades och diskuterades på samma sätt som andra offentligt finansierade verksamheter. Att det jämfört med hälso- och sjukvården är en liten del av landstingsbudgetarna innebär ju inte att det handlar om lite pengar.

2008 uppgick nettokostnaderna för kulturverksamheten till cirka 2,5 miljarder – det vill säga ungefär lika mycket som specialistvården i Landstinget i Kalmar kostar. Nettokostnaderna för området allmän regional utveckling uppgick samtidigt till cirka 1,3 miljarder, vilket motsvarar

Landstinget i Jönköpings kostnader för primärvård.³⁴ Knappt 4 miljarder är trots allt en ansevärd summa som i de flesta andra sammanhang knappast skulle avfärdas med en axelryckning.

BETYDELSEN AV TRANSPARENS

Ett rimligt grundkrav i politiskt styrda verksamheter är att väljare och skattebetalare lätt kan skaffa sig kunskap om hur skattepengarna används. Som vi sett lämnar landstingen en hel del att önska när det gäller transparensen i verksamheterna. Att ta reda på hur skattepengarna används kräver både tid och betydande förkunskaper om hur kommunala organisationer fungerar.

Svårigheterna att skaffa sig en bild av hur skattepengarna används illustreras också av nyckeltalen för kultur och allmän regional utveckling, som är till för att underlätta jämförelser, men som många gånger är beräknade på olika sätt i olika landsting.

Behovet av transparens handlar inte bara om hur skattepengarna fördelas mellan olika verksamheter, utan också vad vi får för pengarna. Leder exempelvis de regionala utvecklingsprojekt som landstingen är involverade i till de positiva effekter för tillväxt och jobb som det är tänkt? Den bild som framkommer är att det görs relativt få utvärderingar, åtminstone av sådana som är enkelt tillgängliga. Som väljare och skattebetalare får man helt enkelt nöja sig med att hoppas på att tal om att skapa ”kluster” och ”noder” verkligen leder till något mer än kostnadsposter i budgeten.

I sammanhanget är det intressant att fundera kring landstingens satsningar på filmindustrin. Det senaste året handlar det exempelvis om 61 miljoner till Film i väst, 9,7 miljoner till FilmPool Nord och 3,1 miljoner till Film i Värmland. Pengar som till stor del satsats utifrån näringspolitiska förhoppningar om att göra just det egna länet ledande i svensk filmindustri.

Man kan värdera de pengar som satsats på Film i väst mot bakgrund av de mål som bolaget i sin årsredovisning anser sig ha uppnått. Här skriver man exempelvis att Film i väst stod för sju av de åtta mest sedda svenska långfilmerna, att man uppnått stora framgångar med TV-serier i Tyskland och att 2 500 personer arbetar med film och TV i Västra Götaland.³⁵

Man kan ha olika uppfattningar om huruvida skattepengar bör användas för att utveckla nya branscher i en region. Men även om man ställer sig positiv till detta når branscherna en punkt

då de bör stå på egna ben. Utifrån Film i västs beskrivningar av den egna verksamheten har man nog nått den punkten för ett tag sedan. Det rimliga vore naturligtvis att trappa ner regionens bidrag, men i stället ökar de år efter år.

VÄGA KOSTNADER MOT VARANDRA

Bättre transparens handlar också om att göra det möjligt för väljarna att värdera landstingets kostnader. Många väljare upplever problem med det som brukar beskrivas som nedskärningar i kärnverksamheterna – hälso- och sjukvården och kollektivtrafik. I en sådan situation är det angeläget att väljarna kan väga olika verksamheter inom landstingsbudgeten mot varandra.

Ibland framförs argumentet att landstingens kulturverksamhet skulle vara en del "av välfärdens kärna" och därmed inte få ifrågasättas. Intressant nog framförs dessa argument ofta av politiker som i andra sammanhang självklart prioriterar mellan olika delar av vården, skolan och omsorgen. Självklart bör även kultur och regional utveckling ses som kostnadsposter som löpande måste vägas mot andra budgetposter. Andra menar på motsvarande sätt att landstingens kulturverksamhet är en del av folkhälsoarbetet. Dels kan man konstatera att den del av kostnaderna för kultur som är direkt kopplad till hälso- och sjukvården (det rör sig framför allt om konstinköp) är en mycket liten del av de samlade kulturkostnaderna. Dels måste man fråga sig varför det är just de av landstingen finansierade kulturyttringarna som gör oss friskare och gladare och därför inte får ifrågasättas.

Frågan om prioriteringar inom kultur och regional utveckling är också intressant mot bakgrund av de skillnader som finns mellan landstingen. På kulturområdet satsar många landsting exempelvis mellan 25 och 50 procent mer per invånare än exempelvis Landstinget Västmanland. Och när det gäller allmän regional utveckling är skillnaderna i många fall ännu större. Samtidigt kan vi konstatera att Landstinget Västmanland erbjuder sina invånare ungefär samma verksamheter som andra landsting. Om landstingen skulle sänka sina kostnader för kulturverksamhet till samma nivå som Landstinget Västmanland skulle de frigöra knappt 770 miljoner. Det vill säga kostnaden för att ha 1 800 sjuksköterskor anställda under ett år.

UTVÄRDERA, DISKUTERA OCH PRIORITERA!

Man kan ha olika uppfattningar om i vilken utsträckning landstingen bör ägna sig åt kultur och regionala utvecklingsprojekt. Oavsett vilken position man intar är det viktigt att fråga sig vilka prioriteringar som behöver göras givet andra verksamheters resursbehov och värdet av att hålla skatterna på en så låg nivå som möjligt. Samma sak gäller regionala utvecklingsprojekt. Många verksamheter kan säkert bidra positivt till en regions utveckling. Men även här finns det anledning att både prioritera och utvärdera vad man egentligen får för de satsade pengarna, något som i många fall visat sig vara väldigt svårt.

Kultur och regional utveckling är frågor som berör många. Därför förtjänar de också ökad granskning och debatt. Vilka prioriteringar och satsningar landstingen gör på dessa områden borde vara självklara politiska diskussionsfrågor, och inte som i dag beslut undandömda i svårtillgängliga landstingsdokument.

Ett första viktigt steg är insikten att det vi betalar i landstingsskatt faktiskt inte bara går till vården.

NOTER

1. Landstingens sammanlagda nettokostnader för regional utveckling uppgick 2008 till 15,8 miljarder. SKL 2009, sid 114.
2. Ibid, sid 41.
3. Ibid, sid 42.
4. Ibid, sid 43–44.
5. Landstinget i Östergötland redovisar kultur som en del av allmän regional utveckling.
6. SKL 2009.
7. Ibid.
8. Ibid.
9. Kostnaden för att ha en sjuksköterska anställd uppgår till 408 658 kronor per år. Denna siffra har beräknats med hjälp av Vårdförbundets uppgift om en medianlön på 25 913 kronor per månad under 2008 samt 31,42 procent i sociala avgifter.
10. Landstinget Dalarna 2009a.
11. Landstinget Dalarna 2010.
12. Landstinget Dalarna 2009b.
13. Region Dalarna 2009.
14. Landstinget Dalarna 2006 och 2009.
15. Landstinget i Kalmar län 2005 och 2009.
16. Regionförbundet i Kalmar län 2009 och 2010.
17. Norrbottens läns landsting 2009a.
18. Norrbottens läns landsting 2005 och 2009b.
19. Norrbottens läns landsting 2009c.
20. Spaceport Sweden 2010; Norrbottens Handelskammare 2010; BD Pop 2010.
21. Landstinget i Värmland 2005 och 2009. Det ökade landstingsbidraget förklaras även av att huvudmannaskapet för folkhögskolorna under perioden flyttats från landstinget till regionförbundet. Folkhögskolorna förklarar också en stor del av ökningen inom området

regional utveckling. Genom bytet av huvudmannaskap kom dessa att räknas som allmän regional utveckling, i stället för som utbildning.

22. Region Värmland 2010.

23. En genomgång av alla projekt Region Värmland bidrar till återfinns i Region Värmland 2009a.

24. Region Värmland 2009a, sid 19.

25. Genomgången bygger på regionutvecklingsnämndens detaljbudget för 2009 respektive 2004 samt nämndens årsredovisning för 2008 (Region Värmland 2003; 2008; 2009b).

26. Västra Götalandsregionen 2010a.

27. Västra Götalandsregionen 2010b.

28. Granskningen bygger på Västra Götalandsregionen 2008 och 2006.

29. Se exempelvis Film i väst 2010.

30. Kultur i väst 2008.

31. Genomgången bygger på Regionförbundet Östsam 2010a och 2010b.

32. Kinda kanal 2010.

33. Landstinget i Östergötland har exkluderats då man inte särredovisar kultur och allmän regional utveckling, utan behandlar dessa som en enda kostnadspost.

34. SKL 2009, sid 43–44.

35. Film i väst 2010.

REFERENSER

BD Pop (2010), Hemsida. Luleå, <www.bdpop.se/about.php>.

Film i väst (2010), "Årsredovisning 2009". Göteborg,
<www.filmivast.se/upload/FiV/Administration/Bolaget/Bolagst%C3%A4mma%202009/%C3%85rsredovisning%20Film%20i%20V%C3%A4st%202009%20download.pdf>.

Kinda kanal (2010), "Kanalbolaget". <<http://www.kindakanal.se/AB.htm>>.

Kultur i väst (2008), "Detaljbudget 2009". Göteborg,
<www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Regionstyrelsens%20kansli/Ekonomiavdelningen/Kultur%20i%20V%C3%A4st%20Detaljbudget%202009.pdf>.

Landstinget Dalarna (2006). "Årsredovisning 2005". Falun.

Landstinget Dalarna (2009a). "Årsredovisning 2008". Falun,
<www.ltdalarna.se/upload/fakta_om_landstinget/ekonomi/arsredovisning/Årsred2008_090401_mindre.pdf>.

Landstinget Dalarna (2009b), "Folkhälsovetenskapens förslag till beslut om verksamhetsbidrag 2010". Falun,
<www.ltdalarna.se/upload/vara_verksamheter/folkrorelser/Budgetfordelning%20folkrörelser%202010%20-%20nätversion.xls>.

Landstinget Dalarna (2010), "Bidrag till kultur 2003–2010". Falun.

Landstinget i Kalmar län (2005), "Årsredovisning 2004". Kalmar,
<www.ltkalmar.se/documents/Om%20Landstinget/Årsredovisning/arsredov_04.pdf>.

Landstinget i Kalmar län (2009), "Årsredovisning 2008". Kalmar,
<www.ltkalmar.se/documents/Om%20Landstinget/Årsredovisning/LKL-arsredov08-lag.pdf>.

Landstinget i Värmland (2005), "Årsredovisning 2004". Karlstad,
<www.liv.se/sidkat/4641/arsredoinlaga4.pdf>.

Landstinget i Värmland (2009), "Årsredovisning 2008". Karlstad,
<www.liv.se/sidkat/4641/Årsredovisning_2008.pdf>.

Norrbottens Handelskammare (2010), Hemsida. Luleå,
<www.norrbottenshandelskammare.se/index.php?option=com_content&task=view&id=243&Itemid=28>.

Norrbottens läns landsting (2005), "Årsredovisning 2004". Luleå,
<www.nll.se/upload/IB/lg/ek/Rapporter/%C3%85rsredovisningar/%C3%85rsredovisning_%202004.pdf>.

Norrbottnens läns landsting (2009a), "Fördelningsbudget inom ramen för division kultur och utbildning", i Landstingsstyrelsens protokoll den 25 augusti 2009. Luleå, <www.nll.se/upload/IB/ku/stku/F%C3%B6rdelningsbudget%202010%20%20Landstingsstyr090825.pdf>.

Norrbottnens läns landsting (2009b), "Årsredovisning 2008". Luleå, <www.nll.se/upload/IB/lg/ek/Rapporter/%C3%85rsredovisningar/%C3%85rsredovisning_2008%20Externt.pdf>.

Norrbottnens läns landsting (2009c), "Regionala enheten budget 2010". Luleå.

Region Dalarna (2009), "Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2008". Falun, <www.regiondalarna.se/Documents/Om%20Region%20Dalarna/arsredovisn08.pdf>.

Region Värmland (2003), "Budget för år 2004". Karlstad.

Region Värmland (2008), "Budget för år 2009". Karlstad, <www.regionvarmland.se/sites/default/files/grupper/www/Om_RV_Budget_2009_0.xls>.

Region Värmland (2009a), "Projekt för regional tillväxt och utveckling 2009". Karlstad, <www.regionvarmland.se/sites/default/files/grupper/www/Projektkatalog_2009.pdf>.

Region Värmland (2009b), "Årsredovisning 2008". Karlstad, <www.regionvarmland.se/sites/default/files/grupper/www/Om_RV_Arsredovisning_2008.pdf>.

Region Värmland (2010), "Om Film i Värmland". Karlstad: Film i Värmland, <<http://film-i-varmland.regionvarmland.se/om-film-varmland>>.

Regionförbundet i Kalmar län (2009), "Årsredovisning och verksamhetsberättelse 2008". Kalmar, <www.ltkalmar.se/Documents/Om%20Landstinget/%C3%85rsredovisning/LKL-arsredov08-lag.pdf>.

Regionförbundet i Kalmar län (2010), "Årsredovisning 2009". Kalmar, <www.regionforbund.se/documents/rapporter/03_Arsredovisningar/Arsredovisning%202009.pdf>.

Regionförbundet Östsam (2010a), "Årsredovisning 2009". Linköping, <www.ostsam.se/files/maindocuments/74_Arsredovisning%202009%20Regionforbundet%20Ostsam.pdf>.

Regionförbundet Östsam (2010b), "Årsbudget 2010". Linköping, <www.ostsam.se/files/maindocuments/53_Arsbudget%202010.pdf>.

SKL (2009), *Statistik om hälso- och sjukvård samt regional utveckling 2008*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Spaceport Sweden (2010), Hemsida. Kiruna, <www.ssc.se/?id=9500>.

Västra Götalandsregionen (2006), "Detaljbudget för Kulturnämnden 2007". Göteborg, <www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Kultur/kultursekr/Microsoft%20Word%20-%20Detaljbudget%202007%20KN%20.pdf>.

Västra Götalandsregionen (2008), "Detaljbudget 2009 för Kulturnämnden". Göteborg, <www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Kultur/kultursekr/Detaljbudget%202009.pdf>.

Västra Götalandsregionen (2010a), "Konsultcheckar". Göteborg, <www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startside/Regionutveckling/Naringsliv/Foretagsfinansiering/Konsultcheckar>.

Västra Götalandsregionen (2010b), "FoU-kort". Göteborg, <www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startside/Regionutveckling/Program-samarbeten/Aktuella-program/Forskning-och-utveckling-i-sma-och-medelstoraforetag/>.